

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Vladimíra Kurky a soudců JUDr. Jaroslava Bureše a JUDr. Zdeňka Krčmáře v právní věci žalobce **Rytířského řádu Křížovníků s červenou hvězdou**, se sídlem v Praze 1, Platněřská 191/4, zastoupeného JUDr. Milošem Červinkou, advokátem se sídlem v Praze 1, Haštalská č. 27, proti žalovaným **1/ Městské části Praha 5**, se sídlem v Praze 5, nám. 14. října 4 a 9, zastoupené JUDr. Vladimírem Stárkem, advokátem se sídlem v Praze 1, Václavské nám. 43, a **2/ Obci hlavní město Praha** se sídlem v Praze 1, Mariánské nám. 2, zastoupené Zuzanou Nussbergerovou, advokátkou se sídlem v Praze 3, Čajkovského 8, o určení vlastnictví, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 5 pod sp. zn. 4 C 205/94, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27.1.1997, č.j. 39 Co 433/96 - 64, takto:

I. Dovolání **se zamítá.**

II. Na náhradě nákladů dovolacího řízení je žalobce povinen zaplatit druhé žalované 1.075,- Kč, k rukám advokátky Zuzany Nussbergerové, do tří dnů od právní moci rozsudku.

O d ů v o d n ě n í :

Odvolací soud potvrdil rozsudek, jímž soud prvního stupně zamítl žalobu na určení, že žalobce je vlastníkem nemovitostí, které v žalobě označil. Zákon č. 298/1990 Sb., uvedl odvolací soud, má oproti jiným restitučním předpisům konstitutivní význam a vlastnictví „zřizuje“ dnem své účinnosti bez ohledu na to, zda k jeho ztrátě došlo v souladu s tehdy platným právem či v rozporu s ním (žalobci na jeho základě byl jiný majetek vrácen). Výčtovou metodou založil nápravu majetkových křivd jen u některého (výslovně stanoveného) majetku, a k majetku v přílohách zákona neuvedenému (stejným, dobově

typickým, způsobem odňatému), proto vlastnické právo uplatnit nelze; jinak by byl tento zákon zbaven vlastního smyslu. Zvláštním výrokem „k návrhu žalobce“ rozhodl odvolací soud též o tom, že dovolání je přípustné, a v odůvodnění odkázal na ustanovení § 239 odst. 1 o.s.ř.

Ve včasném dovolání žalobce (zastoupen advokátem) namítá, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř.).

Dovolatel se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že darování předmětných nemovitostí Náboženskou maticí (na základě darovacího prohlášení ze dne 12.4.1957) je právním úkonem absolutně neplatným, neboť právní postavení Náboženské matice takovou dispozicí s cizím majetkem neumožňovalo. Nesprávný je však podle něho oběma soudy poté aplikovaný názor o důsledcích speciality zákona č. 298/1990 Sb., jak jej dříve vyjádřil Vrchní soud v Praze v rozsudku ze dne 30.11.1995, sp. zn. 7 Cdo 65/94 - 95; za správný pokládá dovolatel naopak názor, jímž mu oponuje Městský soud v Praze v rozsudku ze dne 3.3.1997, sp. zn. 20 Co 683/96.

Zákon č. 298/1990 Sb. není typickým restitučním zákonem, uvádí dovolatel, nicméně vskutku je v poměru speciality k ostatním občanskoprávním předpisům. To však neznamená vyloučení úpravy obecné tam, kde tak speciální zákon výslovně nestanoví nebo jestliže to z něho jednoznačně nevyplývá. Zákon č. 298/1990 Sb. neupravuje všechny vztahy řádů a kongregací, neboť již podle svého názvu upravuje majetkové vztahy jen některé. Jeho úprava není komplexní, někde vlastnické vztahy zakládá, jinde je pouze deklaruje, a to k tomu majetku, u něhož byly v době přijetí zákona „shromážděny zcela nezvratné podklady pro závěr, že se jednalo o majetek řádů, který mohl být na základě známých podkladů bez pochybností a rychle vrácen“. Účelem zvolené metody byla snaha co nejvíce zjednodušit způsob, jak v některých případech dosáhnout nápravy majetkových křivd, a aby nebylo zapotřebí podstoupit „jinak pravidelný postup k domáhání se nároků“. Tím vzniklo - ze zákona - vlastnické právo tam, kde v souladu s tehdy platnými předpisy zaniklo, anebo zákon prohlásil existenci tohoto práva v případech, kdy nikdy nezaniklo, jestliže k jeho odnětí došlo v rozporu s nimi. Jen ve vyjmenovaných případech stanoví zákon, dovozuje dovolatel, i zánik nároků na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení a úhradu nájemného. Úpravu zákona č. 298/1990 Sb. tedy nelze pokládat za „univerzální úpravu všech majetkových vztahů řeholních řádů“, a proto nemůže být „v žádném případě“ vyloučeno, aby se řeholní řády mohly domáhat svých ostatních majetkových práv k majetku v přílohách zákona neuvedenému. Opak není odůvodnitelný ani zněním jeho preambule; byl-li by takový záměr skutečným úmyslem zákonodárce, muselo by tak být vyjádřeno v normativní části zákona. Ostatně jiný výklad zásahem do vlastnických poměrů řeholních řádů a kongregací by vedl, uzavírá dovolatel, k důsledkům protiústavním, a i absurdním; před účinností zákona by se tyto subjekty nápravy domáhat mohly, zatímco poté by náprava byla omezena jen na taxativně uvedené případy.

Druhá žalovaná navrhl, aby dovolání bylo zamítnuto. Za správný pokládá názor, vyjádřený v uvedeném rozsudku Vrchního soudu v Praze, z něhož odvolací soud vycházel.

Dovolání je přípustné (§ 236 odst. 1 o.s.ř.), neboť odvolací soud tak ve výroku stanovil (§ 239 odst. 1 o.s.ř.). Z toho, že se opírá o předpoklad zásadního významu rozhodnutí po stránce právní, plyne, že způsobilým dovolacím důvodem je důvod ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř. (jehož prostřednictvím lze namítat, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci), a právě ten dovolatel řádně uplatnil.

Jelikož s výjimkou vad řízení podle § 242 odst. 3 o.s.ř. (jež nebyly dovoláním tvrzeny a z obsahu spisu se nepodávají) je dovolací soud vázán dovolacím důvodem (včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil), je předmětem přezkumu správnost posouzení, jaké důsledky pro dotčené právní poměry lze vyvozovat ze zákona č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, ve znění zákona č. 338/1991 Sb. (dále jen zákona č. 298/1990 Sb.), ke kterému v dané věci dospěl odvolací soud.

Dovolání není důvodné.

Nejen v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30.11.1995, sp. zn. 7 Cdo 65/94, ale i v rozsudcích Nejvyššího soudu ze dne 30.5.1996, sp. zn. 3 Cdon 647/96, ze dne 29.5.1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96, ze dne 23.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 669/97, a ze dne 25.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 1802/97, byl vysloven názor, který je s právním posouzením věci odvolacím soudem v souladu (rozsudek sp. zn. 3 Cdon 404/96 byl publikován v časopise Soudní judikatura pod č. 78, ročník 1997, s právní větou: „Subjekt, který je podle zákona č. 298/1990 Sb., ve znění zákona č. 338/1991 Sb., oprávněným k majetku vypočtenému v příloze tohoto zákona, není legitimován k uplatnění vlastnického práva k tomu majetku, který sice byl odňat řeholním řádům a kongregacím při výkonu státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, ale v příloze tohoto zákona uveden není.“).

Judikatura Nejvyššího soudu vychází z toho, že otázka, jaké důsledky pro hodnocené právní poměry lze vyvozovat ze zákona č. 298/1990 Sb., je v kontextu posuzovaného nároku relevantní, a nelze ji přehlédnout.

Podle preambule zákona je jeho účelem náprava křivd způsobených řeholním řádům a kongregacím v padesátých letech, zejména protiprávním odnětím jejich nemovitého majetku. K naplnění tohoto účelu byl ustanovením § 1 odst. 1, 3 nemovitý majetek uvedený v příloze č. 1 a 3 prohlášen ke dni účinnosti (resp. k 1.8.1991) za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací, a za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací byl prohlášen také movitý majetek (§ 1 odst. 4), který byl ke dni 10.4.1950 umístěn v těchto nemovitostech, pokud existuje a je známo, kde se nachází.

To, že zákon č. 298/1990 Sb. pro dané restituční vztahy význam nemá, je zpravidla podmíněno dvěma možnými (ať vyslovenými nebo implicitními) argumentačními východisky. Za prvé, že tento zákon dopadá zásadně na případy odnětí majetku řeholních řádů a kongregací, ke kterým došlo podle dobově platného práva a v souladu s ním, zatímco restituce majetku, v přílohách zákona nevyjmenovaného, odňatého v rozporu s tehdejšími předpisy se spravuje obecnými právními předpisy, anebo za druhé, že zákon nemá vliv na nevyjmenovaný

majetek proto, že představuje toliko zjednodušení a urychlení obnovy vlastnického práva k majetku vyjmenovanému.

Východisko prve uvedené koliduje již s citovaným zněním preambule zákona. Ta ohlašuje nápravu křivd způsobených nikoli v souladu s tehdy platnými právními předpisy, ale “zejména protiprávním odnětím” majetku, přičemž protiprávnost ve smyslu rozporu s dobově platným právem předem vyloučit nelze. Zúžení působnosti zákona č. 298/1990 Sb. na “platná” odnětí majetku je sporné též z hlediska ustanovení § 2, podle kterého dnem účinnosti zákona zanikají nároky příslušných řádů a kongregací vůči dosavadním vlastníkům a uživatelům majetku uvedeného v § 1 na náhradu škody a vydání neoprávněného majetkového prospěchu včetně nároků na úhradu nájemného, pokud vznikly v době od 1.1.1950 do dne účinnosti zákona. Je totiž logicky zdůvodnitelná úvaha, že zánik těchto nároků předpokládá jejich vznik, a ten je podmíněn zásadně protiprávním, tedy typicky „neplatným” odnětím majetku, k němuž jsou tyto nároky vztaženy.

Důsledkem druhé koncepce, pro který rovněž nemůže být jednoznačně přijatelná, je, že připouští, že existující vlastnické právo může být „navíc” založeno zákonem, a to k jinému okamžiku, než od kterého vlastníku předtím svědčilo.

Názor, že zákon č. 298/1990 Sb. posuzované právní poměry neovlivňuje, tedy ani z jedné z uvedených argumentací uspokojivě dovést nelze.

Důvod, pro který nemůže obstát, spočívá však především v tom, že tento názor podceňuje důsledky specifické restituční metody, kterou zákon zvolil, a jež nápravu majetkových křivd zakládá na jmenovitém výčtu nemovitého majetku a v něm umístěného majetku movitého.

Postupy odnětí majetku, uplatněné i v žalobcově případě, které vycházejí z existence státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, z úpravy působnosti Státního úřadu pro věci církevní (ministerstva školství a kultury), z existence správy majetkových podstat řádů a kongregací (jež nesloužily řeholním účelům) Náboženskou maticí a z oprávnění, svěřených jí jejím statutem, a které byly posléze finalizovány Náboženskou maticí uskutečňovanými převody (začasté darovacími smlouvami) v poměrech tajným opatřením zavedené národní správy, se podávají v rámci skutkových zjištění, shrnutých v rozsudku soudu prvního stupně, jako postupy, jež byly uplatněny při odnímání majetku církevních subjektů coby typické resp. obecné. Tento závěr, o jehož správnosti nepochybuje ani žalobce, má ideový a organizační základ jednak již v tom, že popsané postupy byly regulovány (uvedenými) obecnými právními instrumenty, jednak vyplývá z jejich obsahového směřování, určeného všeobecným záměrem (jak se uvádí ve směrnici Státního úřadu pro věci církevní ze dne 16.12.1954, známé Nejvyššímu soudu z úřední činnosti, případně v dopise členů Sboru národních správců ze dne 3.5.1956, který konstatoval soud prvního stupně), jímž byla univerzální likvidace majetkových podstat řádů a kongregací (nikoli pouze likvidace řádu žalobce).

Z toho, že tyto postupy, kterými se odnímal majetek řeholních řádů a kongregací, byly užívány vůči majetku těchto subjektů typicky a obecně, lze důvodně dovozovat, že zákon č. 298/1990 Sb. postihuje svými restitučními prostředky především tyto typické a obecné postupy, jestliže zásadně jimi byly napravované majetkové křivdy páčány. Postihuje je nejméně potud, že upravuje restituci vlastnictví toho majetku, jenž byl právě v jejich rámci odňat původním vlastníkům.

Potom je nevyhnutelné vyvodit odpovídající důsledky z toho, že určitý majetek, jenž byl uvedenými typickými a obecnými postupy odňat, ve výčtu majetku prohlášeného zákonem č. 298/1990 Sb. za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací figuruje (což se týká i žalobce) a jiný nikoli. Jestliže zákon tímto výčtem založil nápravu majetkové křivdy ohledně jen některého z takto odňatého majetku a nikoli jiného, byť odňatého tímž postupem, pak - jde-li o zákon speciální - to nemůže logicky znamenat nic jiného, než že subjekt jinak podle zákona oprávněný (vůči majetku vypočtenému) ohledně tohoto majetku jiného (nevypočteného) k uplatnění vlastnického práva legitimován není. Jinak řečeno, původní majetek řeholních řádů a kongregací, jenž byl odňat uvažovanými postupy, je jednou výčtem zákona č. 298/1990 Sb. pozitivně dotčen, a podruhé dotčen není, přičemž v prvním případě je prohlášen za vlastnictví zákonem určeného oprávněného, zatímco v druhém případě se stávající právní poměry nemění.

Tyto navzájem odlišné vlastnické důsledky nejsou nikterak závislé na právní kvalifikaci úkonů (příp. darovacích smluv), které k tomuto odnětí vedly, resp. na tom, zda byl jimi majetek odňat platně či neplatně, ale toliko na tom, zda jde nebo nejde o majetek určený na základě výčtu podle § 1 zákona č. 298/1990 Sb.

Uvedený, opakovaně Nejvyšším soudem vyjádřený, závěr by se uplatnil i v poměrech toho pojetí zákona č. 298/1990 Sb., jež je též zastáváno, kterému je vlastní, že zákon upravuje pouze majetkové poměry (někde je zakládá, jinde jen deklaruje) k tomu majetku, u něhož „byla politická vůle tak učinit“ (obdobně působí dovolatelem uvedený znak majetku, u něhož byly „shromážděny zcela nezvratné podklady pro závěr, že se jednalo o majetek řádů, který mohl být na základě známých podkladů bez pochybností a rychle vrácen“). Také tomuto pojetí totiž logicky odpovídá, že není rozhodné, zda k odnětí majetku došlo v souladu s dobovým právem nebo v rozporu s ním. Ve sledovaných souvislostech je podstatné, k čemu se vztahuje tato politická vůle (existence „nezvratných podkladů“), jež je nutně nejen diferenciačním kritériem k odlišení majetku zákonem dotčeného, ale i východiskem pro návod, jak „restitučně“ nakládat s majetkem ostatním. Z dikce zákona je zjevné, že se nevztahuje k majetkové „úpravě“ jakékoli, ale k prohlášení - taxative určeného - majetku za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací (§ 1 odst. 1, 3); jinými slovy, vztahuje se k úpravě, jejímž obsahem je navrácení (vlastnická obnova, restituce) tohoto majetku původním vlastníkům. A logicky naopak, takto vymezená „politická vůle tak učinit“ (to jest majetek navrátit) evidentně chybí co do majetku, který v přílohách zákona uveden není. Důsledky toho jsou potom shodné s těmi, jež odpovídají názoru, který byl výše vyložen.

Výtka, již tomuto názoru adresuje dovolatel, že zvolenou úpravu dle zákona č. 298/1990 Sb. nelze považovat za univerzální úpravu všech majetkových vztahů řeholních

řádů, pokud jde o nápravu křivd z minulosti, není oprávněná již proto, že opačný závěr Nejvyšší soud ani dříve nevyslovil. Právní názor, který zastává, se váže k určitým, specifickým (a shora popsaným) způsobům odnětí majetku („restituční skutkové podstatě“), k nimž došlo při výkonu státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností. Obavu z protiústavního konečného účinku zákona, by v té podobě, jak ji dovolatel vyjádřil, bylo lze spojovat i s jinými restitučními předpisy (srov. kupř. § 6 odst. 2, § 19 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 6 odst. 1 písm. p/ zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Podaný výklad zákona č. 298/1990 Sb. je proto podle přesvědčení Nejvyššího soudu ústavně konformní.

Právní posouzení věci, vycházející zjevně z rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30.11.1995, sp. zn. 7 Cdo 65/94, tedy ob stojí, a na něm spočívající rozsudek odvolacího soudu (§ 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř.) je ve smyslu § 243b odst. 1 o.s.ř. správný. Dovolání žalobce proto Nejvyšší soud podle téhož ustanovení zamítl.

O nákladech dovolacího řízení bylo rozhodnuto podle ustanovení § 243b odst. 4, § 224 odst. 1, a § 142 odst. 1 o.s.ř.; žalované přísluší náhrada nákladů právní služby, spočívající v odměně zástupce (advokátky) za jeden úkon (vyjádření k dovolání) podle § 1 odst. 2, § 7, § 9 odst. 1, 3 písm. a/ vyhlášky č. 177/1996 Sb. ve výši 1.000,-Kč a v paušální náhradě výdajů podle § 13 odst. 3 téhož předpisu v částce 75,-Kč.

Proti tomuto rozsudku není přípustný opravný prostředek.

V Brně 30. června 1999

JUDr. Vladimír K u r k a, [redacted]
předseda senátu

[redacted]